

Nordul lui Ilea

112

Virgilia e nevasta lui Virgiliu. Mai în vîrstă decît el. Serioasă. Nu-l ia în seamă pe soț. Virgiliu e inginer de îmbunătățiri funciare. Cu ținuta-i dreaptă, țațoș, îmbrăcat în palton de stofă groasă și fină, maro-închis, puțin prea mare, bine încheiat la nasturi, parcă luat din vechea garderobă a bunicului, din noiembrie pînă-n aprilie, umbra prin județul Maramureș cu varii treburi. Mai avea doi ani pînă la pensie. Virgilia se pensionase deja, din învățămînt. Cei doi locuiesc în Baia-Sprie, pe strada Bocor Wolf, într-un bloc de nefamiliști. Virgilia e brunetă, față ovală, trăsături regulate, ten fin, distinsă, păr negru corb, moale, lucios și pieptănat într-un rulou întors pe dinăuntru, prins cu o agrafă, gît subțire.

Din noiembrie pînă-n aprilie, Virgilia purta un batic de mătase colorat. Paltonul lui Virgiliu și baticul Virgiliei se aflau în contrast. Zilnic, Virgilia croșeta pînă la ora cincisprezece. Apoi pleca la mănăstirea de lîngă oraș. Mai multe doamne ca ea se întîlneau cu călugărul înțelept Halmaghi. Astfel, Virgilia aflase de: „Sfîntul Apostol care zicea către Filipeni: Fraților...”, de: „Doamne-ndură-te de noi” și de: „Dă-ne Doamne nouă”.

Împreună cu doamnele: Șarolta, Aurora, Bika și Manda, Virgilia aflase și de reîncarnare, de Cartea Morților, cea tibetană, ori de cea egipteană, unde inima mortului e pusă pe unul din talgerele balanței, pe celălalt stînd Justiția, și de spovedania mortului: „Am dat pîine celui care a răbdat foame, l-am protejat pe cel slab contra celui puternic... N-am făcut să plîngă pe nimeni, n-am ucis...”. Vocea călugărului Halmaghi era susurătoare, blîndă. Virgiliei i se încredințase una dintre prețioasele chei ale bibliotecii mănăstirii. Studia. Abia pe la ora zece seara doamna lui Virgiliu se întorcea în apartamentul de bloc de la etajul trei.

Virgiliu și Virgilia erau modești, cinstiți, unde trebuiau să pună umărul ca să ajute, îl puneau, dar erau cam lipsiți de dinamism. Mai ales Virgiliu, care număra zilele pînă cînd va veni eliberarea, pensia, pacea, liniștea. În douăzeci și doi februarie seara, 2016, cînd Virgiliu mai avea 611 zile pînă la fabricarea finală, toate s-au dus dracului.

S-a întîmplat cam așa: Virgiliu mîncea în bucătărie un sandwich cu somon și un caltaboș vegan negru, orele douăzeci și două, cînd a scrișnit cheia în yală. Virgilia a intrat pe coridor. S-a dezbrăcat și s-a îmbrăcat în hainele de casă. Virgiliu continua să mestece. Virgilia s-a așezat

pe un scaun de bucătărie în timp ce Virgiliu medita la îmbunătățirile funciare din județul Maramureș. Virgilia l-a privit țintă în ochi pe soțul ei. A început să turuie. Virgiliu a prins a face ochii mari, tot mai mari, gata să-i iasă din orbite.

Virgilia continua să vorbească, dar acum nu-l mai privea pe Virgiliu, se uita fix într-un colț al bucătăriei, unde trebăluia, la pînza lui aproape țeșută, un păianjen:

„Am meditat foarte mult, Virgiliu, am citit în biblioteca de la mănăstire cîte șase ore pe zi, împreună cu doamna Șarolta. I-am pus des întrebări călugărului Halmaghi, am învățat multe, la vîrsta mea m-am apucat iar de studiu, printre cărțile și damigenele cu vin din mănăstire. Virgiliu, Halmaghi are un Volvo, mai multe case mănăstirești, dispărea în oraș, cînd revenea ne plimbam prin grădina cu arbori rari sădiți de mînuța lui, aduși de pe unde a putut, de la Roma, de pe la călugărițele baziliene de lîngă Brescia. Toți s-au adaptat climei mănăstirești, Virgiliu. Tu, nu ești atent. Mestecă, dar și ascultă. Cînd se schimbă stăpînirile, e nevoie de învățături noi care să-ți deslușească noile stăpîniri. Cam cum a fost și la noi după revoluție, Virgiliu. Călugărul Halmaghi dă casă și masă celor neputincioși. Dă învățatură celor care se silesc să deslușească. Dacă ar fi să definesc chiar acum Moartea, care pe tine te sperie și te înfricoșează, te face să pari cocoșat și milog, Virgiliu, aș zice că e tot un drum al Vieții, așa ca un drum interior, deși noțiunile de 'interior' și de 'exterior' și-au cam pierdut semnificația, mă folosesc totuși de ele pentru a-ți sugera ție drumul, calea, nodul ori miezul ființei, dar cine ajunge să-l parcurgă în viață, măi Virgiliu, nu-l mai are de făcut, condensat și intensificat, în clipa morții. Poate că-i chiar așa, trebuie experimentat. Mă-ntreb de cîteva luni care-i diferența între 'Bardo', starea intermediară descrisă în Cartea tibetană a Morților, și lumea din orașul în care trăim noi?! Poate că nu-i nici o diferență. Nici călugărul Halmaghi n-are încă răspuns. După moarte, însă, Virgiliu, reperul e clar: Dumnezeu, Isus și cuvintele Evangheliei. Fără cele trei, oare nu suntem hăituiți și-n viață, și-n lumea de dincolo, Virgiliu? Cădem în amăgiri, false identități, idoli și refugii imaginare, Virgiliu? Ce zici tu? Spaima, groaza nu sunt oare îndărătul fugii noastre? Nu suntem aruncați de colo-colo de fel de fel de valuri și vijelii, care eu nu știu ce sunt, care ne sperie, ne însăpămîntă,

fugim și căutăm să vedem lumina, care ea, lumina, e deja peste noi, în noi?!

În Cartea tibetană a Morților se spune clar, am citit cuvînt cu cuvînt că ai doar o alternativă, adică cele două Mari Căi, Virgiliu. Vai! Lumina e atît de puternică și necunoscută nouă că ne bagă în sperieți. De fapt, ne apropie de cele difuze, familiare, lumești, exact așa cum faci și tu. Pînă la urmă aflăm că și-n viață e tot așa, tot luminos. Dar trebuie să fii conștient pe ce cale mergi, Virgiliu. Vai! Moartea nu pare a fi decît calea Vieții.

Doar că doar supercondensat și 'obligatoriu', fără fente și eschive, putem să mergem spre centrul ființei trecînd (și) prin propriile creații. Cam asta am înțeles eu, Virgilia ta, din Cartea tibetană și din cea egipteană a Morților, Virgiliu. Lepădarea de sine, eliberarea, lucru de care nu prea suntem capabili în viață!

Moartea conștientă din Apocalipsa lui Ioan, care e trăită, consumată încă din timpul vieții, simbolică, ba alegorică, drumul spre lumină, ca să putem noi pași din lumea asta în alta fără nici un zbcium, Virgiliu meu drag!?”

Virgiliu simțea că nu mai are aer. Se oprise de mult din mestecat. Se uita la Virgilia lui, care încă privea cu intensitate păianjenul țeșător.

„Tu cum ai vrea să fii înmormîntat, Virgiliu? Eu îmi doresc să fiu învelită într-un cearșaf alb, cu picioarele goale, și pusă în pămînt, pentru ca fiecare dintre elementele trupului să reajungă rapid în Natură. Tu ce-ți dorești, Virgiliu?”

„Eu vreau să dispar din acest loc și să ajung iute în altul”, îngăimase, terorizat iar nu speriat, Virgiliu.

„Aha, ești grăbit, ție ți se potrivește Cartea tibetană a Morților, mai degrabă decît cea egipteană! Poate că ai dreptate! Și eu aș putea să renunț la cîte ceva din Apocalipsa lui Ioan. Ce zici, Virgiliu, sînt nebună?”

„Cu siguranță”, a mai spus inginerul de îmbunătățiri funciare, simțind cum bucăți pe jumătate mestecate din sandwichul cu somon și caltaboșul vegan negru i s-au oprit în gît și că-l înconjoară ceva negru, negru, tibetan ori egiptean.

„Mă suuufoc, Virgi...”, mai îngăimă Virgiliu.

„Dar eu măcar am curajul să spun ce simt și ce cred, Virgiliu”, a încheiat Virgilia, pregătindu-se să sune la 112.

În cincisprezece minute, la scara blocului sosise ambulanța. L-au depus cu targa pe Virgiliu în vehicol, au dat drumul la sirenă. Era o urgență.

După moarte, însă, Virgiliu, reperul e clar: Dumnezeu, Isus și cuvintele Evangheliei. Fără cele trei, oare nu suntem hăituiți și-n viață, și-n lumea de dincolo, Virgiliu?

Nicolae Țăranu

Almalâu

înguste, care despart grădini și ogrăzi pline de pomet roditor și de vii.

În văzduhul negrăit de limpede zboară cu iuteală păsăruici cântătoare ori plutește câte o gaie zorită de foame.

Pe dealurile plăpumite de iarba lacomă se zbenguiesc miei cruzi ori câte un cal răsturnat pe spate izbește cerul cu copitele.

Dis de dimineață, almalăenii hărnicesc netemători deasupra unor timpuri amare, împinse înapoi cu repeziciune, unii îngrijesc vitele scoase la pășunat pe fânețele din mereaua satului ori din bălțile Dunării – Hopa și Pastramagia – sapă tarlalele din Sarmeș, din Gabrovița, din Valea Izlazului, din Babarada, din Valea Spitalului, de la Movilă și de la Canarale, ori livada de la Regina Somnului. Alții se aud lălăind pe coastele dealurilor dungate de semănături sau trecând în căruțe cu geamparale, trase de cai iuți, vînjoși.

Pe ogoarele străjuite de pădurici fremătătoare, cu grâu verde-păstos, cotlănit de iepuri, pasc căprioare păzite de câte un

țap mândru ori de furișează - asemeni unei flăcărui vii și neastâmpărată – câte o vulpe grăbită.

Lumina s-a risipit dezmeticindu-se cu repeziciune.

Văzduhul, împins de crudăciunea ei, se ridică tot mai sus. Undeva pe o costișă, un cuc cântă neîncetat, bezmeticit de lumina care a năvălit. Firea se trezește tulburată și întărită de vise și de năzuințe pe care cugetul și le dorește folositoare.

Albine cuvântătoare, almalăenii trebăluiesc cu grijă pentru pâinea frământată în cumînțenie, pentru gânduri ferite de răutăți, cu neosteneală, într-o curgere izvorâtă din fire pentru dulceața cugetului lor și a întregului omenet al pămîntului.

Seara, odihnitor și nepieritor, luminat din înalturi de Rariță, Almalăul sprijină podul cerului și, de atîta liniște și necuprindere, este gătit să se înalțe în vezduhul cu lumini înflorite.

Nesocotită dar blîndă, lumina s-a năpustit fără ocolișuri peste Almalâu, năucindu-l și înghesuindu-l în văile năpădite de verdeață și între ulițele adânci,

Romanul unui sat mediteranean

După cum aflăm din nota de pe prima pagină a volumului *Infamii mărunte* (Leda, Grupul editorial Corint, 2011), Panos Karnezis este un scriitor grec de limbă engleză în vârstă de 50 de ani, licențiat în inginerie la Oxford University, specializare pe care a abandonat-o repede în favoarea literaturii.

Volumul cuprinde 19 povestiri și nuvele, dar prefer să-l percep și să-l comentez aici ca pe un roman, din mai multe motive: în primul rând, e vorba de cronologia faptelor narate, apoi – pentru că aceleași personaje revin mereu și mereu de la o povestire la alta: preotul Yerasimos, citând la tot pasul, adecvat sau ba, din Evanghelie, radical pronunțat în păstrarea bunei credințe, dar gata oricând de un compromis mai mare sau mai mic când se pune problema unui avantaj, de pildă punând hramul bisericii din sat Sfântul Timotei bombardat după numele unui ministru colaboraționist care a ctitorit biserica atunci când a scăpat de condamnarea la moarte sau organizând o mascaradă a „minunii” episcopului care-l face să meargă pe un olog închipuit; primarul, omul tuturor oportunităților, mort tragic exact în momentul în care alege să fie moral; croitoreasa satului, ajunsă aici ca o fetiță abandonată împreună cu mașina de cusut cu pedală, singura ei preocupare de zeci de ani fiind aceea de a afla care-i este numele; Balena, proprietarul singurei cafenele, care-i înșeală cu nonșalanță pe mușterii pe față, sub scuza că trebuie să trăiască și el.

În această măruntă comunitate, toți se cunosc cu toți, nu doar așa, superficial, după nume și după bună ziua (Kalimera, kalimera!) și după ocupație, dar își știu viața și secretele mai mici sau mai întunecoase. În satul acesta sărac lipit și fără nume, închis în sine-și, ca Macondo al lui Marquez, cu acțiunea pare-se în primele două decenii postbelice, legea este respectată și aplicată aleatoriu. Unii comit atrocități amintind de Evul Mediu, ba chiar de Vechiul Testament, și nu sunt deranjați nici cu o întrebare de vreun anchetator, iar alții sunt executați în stradă fără judecată doar după niște bănuieli.

Ziceam că volumul este în fond un roman, și așa e. Dacă în loc de titlurile povestirilor s-ar fi trecut Cap. I, II, III..., orice critic ar fi apreciat structura (post)modernă a cărții. Cu atât mai mult, cu cât – așa cum e conceput acum – titlurile bucăților din volum au mai curând titluri de simple articole sau de eseuri decât de povestiri: *Ieremiada*, *Voiești să te faci sănătos?*, *Etică medicală*, *Nemurire*, *Sacrificiu*, *Aeronautică aplicată*, *Legenda Atlantidei...* Și apoi, nici titlul cărții nu e tocmai adevărat. *Infamii mărunte* sună frumos, aproape poetic, dar infamiile sunt departe de a fi mărunte: un tată își răzbună moartea soției în timpul nașterii, crescându-și fetițele gemene până la 11 ani într-o pivniță întunecată, legate cu sfori, neîmbăindu-le vreodată și fără să le învețe să articuleze

vreun cuvânt. Moșierul zonei e un dictator sinistru, îi terorizează pe săteni, pe unii îi ucide prin tortură, la rândul lui fiind ucis duminică în biserică de un lup dresat în acest scop. Primarul este împușcat de ziua națională, în fața întregului sat, pentru că refuză să-i dea mâna fetei sale încă minore măcelarului, un holtei de peste 40 de ani; doctorul satului, alt holtei trecut, chiar bătrân, șantajat de un tată vitreg să se însoare cu fiica lui, se salvează prescriindu-i și livrându-i două supozitoare cu otrăvă. Aristo, un simpatic escroc, este împușcat în stradă tocmai când a alesese calea cea dreaptă în viață. Un taur ucide o fetiță de de opt-nouă ani, iar tatăl și cu fratele fetei omoară taurul cu cruzime, dar și jelindu-l apoi, jelind în același timp și taurul ca și pe victima acestuia. Doi vânători de căprioare nenorocoși produc panică în sat prin prezența lor de oameni înarmați până-n dinți și prin împușcarea cu sânge rece a câinilor vagabonzi de pe uliță... Drame, tragedii, atrocități – acestea nu sunt deloc ...infamii mărunte.

Este adevărat că pe lângă atâtea personaje feroce, există și multe altele de-o mare candoare. Cocheta fată bătrână Stella, proprietară de pensiune, își investește toate economiile în bijuterii pe care le stochează într-o casetă și își dedică tot timpul îngrijirii florilor din grădină și de pe prispă și a trupului său uzat totuși de trecerea anilor. Prin naivitatea ei, prin cochetărie și nostalgiile imaginare, ea amintește de Bubulina din *Alexis Zorba* al lui Nikos Kazantzakis. Isidoros este un tânăr păcălit de moșier cu o bucată de teren într-o răpă, pe care-și cheltuie toți banii, teren de pe care curge pământul în prăpastie când îl sapă, fiind nevoit să-l aducă înapoi cu coșul. Apoi, primește cu trenul drept moștenire de la un unchi necunoscut o iapă de curse – Istoria, pe numele ei – dar acum pensionară, care nu mai poate câștiga nicio întrecere. E sacrificată, iar carnea e împărțită tuturor sătenilor. Nektarios, un tânăr visător, tot perfecționează o „mașinărie de zburat”, blindată cu pene de curcan. Se tot lansează cu ea din clopotnița bisericii și mereu cade grămadă pe caldarâm, de fiecare dată sătenii aducând doctorul să-l reanime. Numeroasele personaje sunt pitorești, Karnezis prezentându-le cu empatie, cu umor, cu ironie cordială.

În povestirea finală – *Legenda Atlantidei* – soarta satului e pecetluită. Pentru prima oară, sătenii se unesc, își pun cu toții semnătura pe o petiție și aleg democratic o delegație pe care o trimite la prefect prin care cer să se retragă ordinul de evacuare a satului; dar, fără sorți de izbândă. Valea în care se află satul urmează să fie acoperită de lacul de acumulare al unei hidrocentrale deja construită. Îndărătnicii locuitori sunt luați într-o noapte în cămăși și izmene, îmbarcați în camioane și duși la 100 de kilometri, într-

o zonă aridă, pentru a-și reconstrui satul acolo. Dar, de acolo, sătenii se întorc pe jos la casele lor, pe un drum care durează câteva zile. Finalul acesta – de carte, de roman, nu de povestire – este aproape apocaliptic: „Când apele ajunseră la baraj, iureșul lor se domoli și nivelul în vale începu să se ridice, până când ajunse la streășina celor mai înalte case, la cornișa de marmură a clădirii primăriei, iar domul acoperit cu țigle al bisericii Sfântul Timotei și în cele din urmă se opri la vreun metru de clopotniță. Ceea ce nu era legat sau era prea ușor pentru a se duce la fund ieși la suprafață, unul după altul: mesele și tacurile de la sala de biliard, icoanele Apostolilor și alte părți din iconostasul distrus, o colivie mică cu un canar mort, cutia lăcuită a unei flașnete, trupul de cetaceu al proprietarului cafenelei care dormise în tot acest timp și se înecase fără să știe. Mai târziu, plutind printre rămășițele jalnice, își făcu apariția o flotilă de pagini de carte rupte. Apa întinsese tușul de pe toate, cu excepția uneia singure, pe care era scris un cuvânt stingher, cu litere șterse: „SFÂRȘIT”.

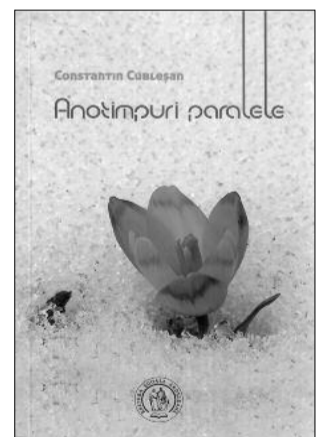
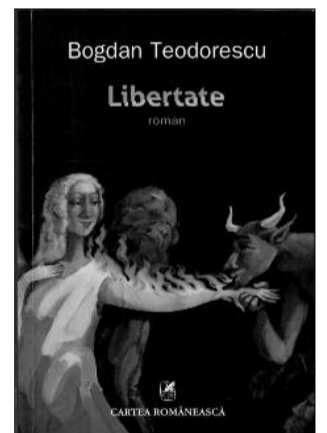
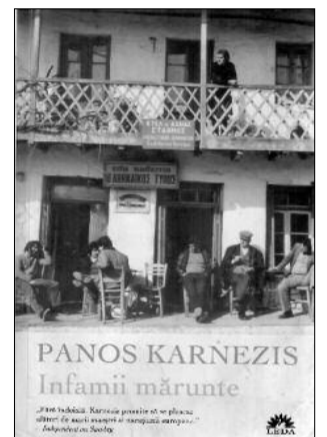
Infamii mărunte reprezintă tabloul unei lumi balcanice în deplinul înțeles al noțiunii, o lume trimitând și la Nikos Kazantzakis, și la Ismail Kadare, dar și la cea a lui Panait Istrati, o lume cu reperatele morale estomate, pierdute într-o ceață de plăceri mărunte și efemere și într-o atmosferă de jemanfișism. Prin lumea aceasta, Karnezis face inevitabil trimiteri și la mitologia greacă, dar, ca orice scriitor postmodern, o face mai mult la modul aluziv și de multe ori chiar ironic. De pildă, naivii săteni cred că ar putea scoate un oarece profit din din hidrocentrala ce se construiește și din lacul de acumulare: „ - Treaba asta ar fi bună pentru negoț, spusesese cărciumarul. Toți turiștii ăia care or să vină să fotografieze barajul./Arpentorii pufniseră în răs./ - Asta așa e, spuseseră ei. Singura problemă e că atunci satul vostru deja va fi avut soarta Atlantidei...”

Scriitura este simplă, de-o admirabilă suplețe, cu bine dozate note umoristice și ironice, cu fraze scurte și dialoguri tocate mărunt, cinematografic, întreaga textură fiind rarefiată, deloc încărcată de cine știe ce stufoase fraze și paragrafe cu analiză psihologică sau considerații comportamentiste. Dialogurile se desfășoară cam așa: „ - Cum arată un înger păzitor, Cassandra?/ Plictisit – ca o persoană care așteaptă autobuzul./ - Nu mă păcăli, Cassandra./ - Mă jur că așa e!/ - Părintele Yerasimos spune că să nu iei numele Domnului în deșert, Cassandra./ - Părintele Yerasimos ar trebui să știe asta. El bea sângele Domnului la micul dejun...”

Panos Karnezis e un veritabil grec occidentalizat. El creează fără cusur atmosfera satului grecesc din zona Mediteranei, dar abordarea narativă trimite la Hemingway sau la Charles Bukowski.

Cititorul de roman

Alte romane primite

BOGDAN TEODORESCU –

Libertate (Cartea Românească, 2016)

În prezentarea de pe coperta a patra, Horia Gârbea ne asigură că „... avem toate datele pentru o carte de succes: acțiune palpitantă, suspans, personaje puternice care-și prezintă hotărâte punctele de vedere, ironie și un final neașteptat. Dar este mai mult decât o narațiune antrenantă. Există un plan de profunzime tulburător, o privire în abisul unei societăți întocmite greșit, imprevizibilă, capabilă să distrugă vieți cu un cinism absolut. Un strat social, destinat aparent succesului, relaxat și superficial, trăiește, fără s-o știe sau ignorând pericolul, pe muchia prăpastiei. *Libertate* este unul dintre cele mai bune, dar și unul dintre cele mai neliniștitoare romane despre dilemele și riscurile existenței noastre fragile”.

CONSTANTIN CUBLEȘAN –

Anotimpuri paralele (Editura Școala Ardeleană, Cluj-Napoca, 2016)

Cunoscut critic și istoric literar, ca și profesor universitar, Constantin Cubleșan e deopotrivă și prozator, cu *Anotimpuri paralele* aflându-se la cel de-al cincilea roman. Georgeta Orjan, pe coperta ultimă, găsește că „o anume circulație sau un anume caracter memorabil al conținuturilor povestite se datorează talentului înnăscut al lui Constantin Cubleșan de a povesti pur și simplu. Desigur, talentul acesta merge mână în mână cu o plăcere nedisimulată de a spune povestea și, implicit, de a se desfăta cu reacțiile publicului”.

Biblioteca de filosofie

Un umanism tragic

Textele incluse de Horia V. Pătrașcu în volumul *Pustiul binelui* (Ed. Eikon, București, 2017) sunt exact ceea ce spune subtitlul: *eseuri filosofice*. Termenul "eseu", cu o tradiție venerabilă ilustrată de mari nume ale culturii europene, s-a banalizat în contextul școlii actuale, unde până și copiii din ciclul gimnazial li se cere să "facă" un eseu despre orice. Sunt ignorate în această democratizare a eseului două condiții esențiale ale genului: o cultură bine asimilată și de aceea trecută în subtext și o inteligență scilicet ce conferă libertatea de a aborda dezinvolt și provocator marile teme existențiale: viața, moartea, iubirea, tragicul... Horia V. Pătrașcu le îndeplinește pe ambele, stilul său clar, argumentativ fără scortșoșenie academică, precum și capacitatea de a realiza asociații imprevizibile între idei sau imagini provocând cititorului acea satisfacție senină venită din dobândirea unor înțelegeri bănuite dar încă neexprimate. Prin demonstrații și explicații care conving fără să constrângă, datorită relevantelor exemple concrete, reale sau imaginate, autorul ajunge la concluzii îndepărtate de prejudecățile sau judecățile noastre obișnuite, reușind un efect, cel puțin momentan de eliberare (catharsis). Reflecțiile sale trezesc aproape inevitabil reflecția proprie prin punerea în față a unor probleme care, indiferent de soluțiile autorului, ne privesc.

Primul eseu intitulat *Filosofare sau origami?* pledează pentru menirea principală a filosofiei, care trebuie să fie chiar filosofarea cu privire la lumea în care trăim și nu la cărțile sau ideile altora. Filosofia, susține autorul, este ca și medicina o artă terapeutică, nu doar teorie, ci și acțiune asupra vieții. Diversității acesteia îi corespunde diversitatea tematică a eseurilor lui Horia V. Pătrașcu, despre care ne putem face o imagine consultând cuprinsul, drept care nu voi face o enumerare, ci o remarcă generală: atât prin stil, cât și prin ideile puse în joc, autorul se situează mai degrabă în descendența lui Camus, decât a lui Cioran, căruia i-a consacrat una dintre cele mai remarcabile exegeze în *Terapia prin Cioran. Forța gândirii negative*. Evident, sursele gândirii sale sunt multiple, pe lângă cei doi se simte și Nietzsche, Dostoievski sau Freud, dar toate aceste influențe și altele sunt topite într-o viziune proprie, pe care aș defini-o ca *umanism tragic*, sintagmă pe care voi încerca să o lămuresc în cele ce urmează.

"Omul vrea să cunoască, să fie fericit și să-și îndeplinească destinul numai într-atât cât să știe că moare. Adevărata conștiință a morții - și dacă într-adevăr a fi conștient înseamnă a fi conștient de moarte, putem spune că adevărata conștiință este o conștiință tragică". Pasajul citat conține în opinia mea credo-ul profund al autorului, în virtutea căruia nu ezită să deconstruiască diversele stratageme prin care mentalul colectiv, ideologiile politice sau religioase, dar și comoditățile fiecăruia dintre noi ne fac să ocultăm conștiința tragică. Multe dintre dorințele, acțiunile, stările, opiniile pe care le considerăm naturale, firești, se dovedesc sub lupa dezvăritoare a autorului a nu fi deloc așa. Cine s-ar fi gândit câtă comandă socială există în tendința actuală de a avea cât mai puțini copii? După lectura primelor texte eram tentat să-l iau pe Horia V. Pătrașcu drept un rousseauist, un apologet al stării naturale nefalsificate de societate.

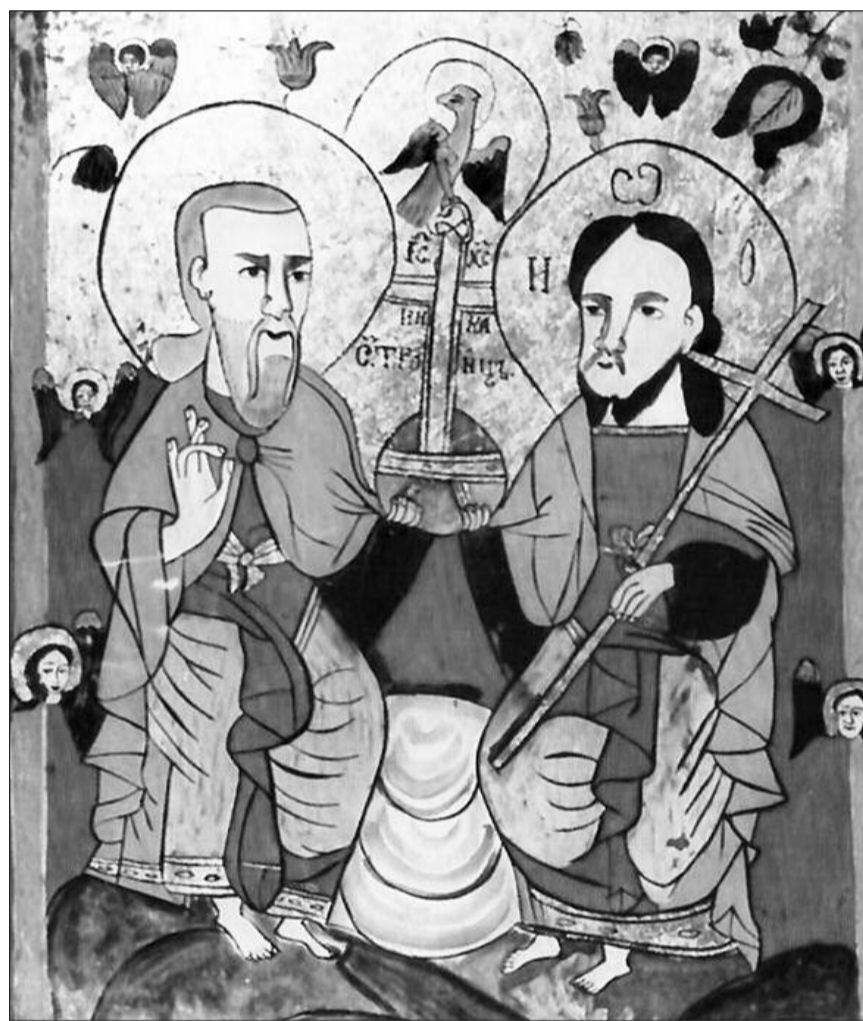
(Ce-i drept accente ecologiste există în aceste eseuri). Avansând cu lectura mi-am dat însă seama că după asimilarea "hermeneuticilor suspiciunii", a filozofiei lui Nietzsche și a psihoanalizei freudiene în special, el știe că până și ideea de stare naturală este tot un construct artificial, cultural. Și atunci cum să mai putem regăsi naturalul, firescul din noi și dintre noi? Răspunsul pare simplu, dar după părerea mea prin el Pătrașcu regăsește spiritul filosofiei antice și moderne deopotrivă: trebuie să trăim în conformitate cu ceea ce ne dictează rațiunea. Deși comandamentele rațiunii (atât morale, cât și logice) nu ne pot conduce în paradisul pierdut, natura sau Grădina Edenului, ne pot totuși feri de infernurile ce ne distrug umanitatea: al hipertehnologiei ce ne face inutili, al neoliberalismului cu premise darwiniste, al hedonismului deșăntat ce ne privează de sensurile spirituale ș.a. Umanismul tragic sub care plasam eseurile lui Horia V. Pătrașcu înseamnă afirmarea omului și a vieții în contextul conștiinței morții și a pericolelor ce ne pândesc. Dintr-o astfel de perspectivă unul dintre scopurile principale ale creațiilor culturale este trezirea omului la conștiința propriei finitudini, pe care nu o are în mod natural, căci numai plecând de aici el va putea să-și realizeze potențialitățile. Miza politică a eseurilor se profilează prin contrast cu mentalitățile corectitudinii politice: înlocuirea iubirii pasionale cu sexualitatea, legitimarea și extinderea morții voluntare (eutanasia), hedonismul acultural și anticultural, distrugerea limbii și a învățământului și astfel chiar a bazelor democrației, sterilizarea psihologică realizată de modelul consumist.

"Dacă am fi puși să definim rațiunea, scrie Horia V. Pătrașcu, nu am găsi altă soluție decât aceasta: nebunia de a te opune morții". În alți termeni, a te strădui să trăiești conform rațiunii a fost, este și va fi un act de eroism moral, atât de multe sunt obstacolele ce i se opun. Unul dintre cele mai perverse este chiar iraționalismul rațiunii comunicatoare la putere astăzi. Nu știu dacă Horia V. Pătrașcu este de acord cu Descartes că rațiunea (ca facultate naturală a omului, nu în variantele ei artificiale) este lucrul cel mai bine împărțit din lume, dar ideea că trebuie o îndrumare pentru buna ei folosire - aceasta ar fi filosofia - este și a sa. Și pentru că tot l-am amintit pe întemeietorul filosofiei moderne, îndrăznesc să afirm că eseistul român face figura unui cartezian ce abordează teme ale contemporanului și adversarului autorului *Discursului asupra metodei*, Blaise Pascal. Dacă autorul *Cugetărilor* considera că rațiunea trebuie să se supună credinței, convingerea lui Horia V. Pătrașcu este inversă. De aici anumite idiosincrazii și neînțelegeri în legătură cu creștinismul, dar care sunt în logica umanismului său tragic, apropiat prin tradiție de păgânismul antic grecesc.

Una dintre cele mai importante realizări ale acestei culegeri de eseuri este revalorizarea unor concepte și concepții pe care istoria recentă le-a trecut în uitare, le-a compromis sau le-a golit de substanță: rațiune, umanism, tragic, dar și iubire, libertate, viață. Toate reînvie strălucitoare de sub colbul prejudecăților de tot felul. În scopul acestor renașteri este necesară

bineînțeles și operația de demolare a unor false înțelegeri, dar demersul nu rămâne doar negativ. Nu pot fi de acord cu niciuna dintre tezele lui Sorin Lavric din prefața intitulată *Inteligența sardonică*. Chiar adjectivul sardonice este inadecvat spiritului de simpatie cu cei năpăstuiți, ce răzbate din câteva eseuri scrise de pe poziția unui om de stânga, însă nu o stângă doctrinară, ci, cum spunea Petre Țuțea, una pornită din inimă. La întrebarea celebră dacă iubește mai mult oamenii sau ideile, Pătrașcu ar răspunde, sunt convins, oamenii; și aceasta tocmai fiindcă spiritul său debordează de idei.

De asemenea nu subscriu nici la opinia prefațatorului că inteligența eseistului ar fi esențialmente polemică, deci nu constructivă, sfârșind în mizantropie și care deși ne încântă estetic, ne descurajează moral, golindu-ne de entuziasm.

Dimpotrivă, Horia V. Pătrașcu nu este doar un dialectician ce vânează contradicțiile fie și pentru a le depăși în plan teoretic, ci le asumă într-o tensionată sinteză existențială; apoi, nu este, am încercat să arăt prin ideea umanismului tragic, un mizantrop, dimpotrivă; în plus, pledoaria sa pentru adolescență ca stare ce trebuie menținută pentru a rămâne vii este și una pentru entuziasm fără de care, cum spunea Brâncuși, suntem deja morți. În ceea ce privește stilul, calificat de Lavric de o "concizie ce merge până la zgârcenie expresivă", mie mi se pare nu sec, ci precis, cu nuanțe ce se pliază foarte bine pe idee și nu lipsit pe alocuri de umor. Îl invit de aceea pe cititor să savureze farmecul unei gândiri consecvente, surprinzătoare până la paradox, în stare să evite capcanele locurilor comune, a stereotipiilor sau schemelor ideologice la modă, într-un cuvânt vie precum viața pe care o iubește și o afirmă necondiționat. De mult o carte n-a mai avut asupra mea un efect atât de reconfortant.

Constantin Cubleşan

Ovidiu Pecican e ferm în atitudinea sa de a recupera o atare vechime, după modelul atâtor altor literaturi europene care nu-și limitează originile la condiționarea scrisului beletristic modern. Așa bunăoară, polonezi își afirmă începuturile literare în secolul al X-lea, ungurii în secolul al XI-lea, literatura bulgară începe în secolul al IX-lea, literatura rusă în secolul al X-lea, sârbii în sec. al XII, numai românii „conform lui Nicolae Manolescu, începem să avem literatură abia la jumătatea secolului al XVII-lea”.

ISTORIA LITERATURII ROMÂNE VECHI (Ovidiu Pecican)

Predarea literaturii române vechi, într-un curs ținut la Universitatea Clujeană, îi prilejuește lui Ovidiu Pecican o abordare oarecum insolită, ce nu ține seama (decât într-o mică măsură) de linia tradițională a comentariilor practice, în general, de istoriografia noastră de specialitate („Această lectură este, de fapt, în răspăr cu cea tradițională”). În general se avea în vedere cercetarea textelor vechi abia de prin secolul al XVII-lea, cu mereu controversa dacă textele bisericesti pot fi considerate, sau nu, între operele propriu-zis literare. De data aceasta (**Istoria literaturii române vechi**, vol.1-2, Editura Avalon, Cluj-Napoca 2014) avem surpriza (!) de a urmări o coborâre în timp, în Evul Mediu Românesc, mult mai adâncă, fără emfaza de odinioară a protocroniștilor, pe suportul documentar („contextul istoric”) al afirmării neamului românesc (valah, vlah) în această parte de lume, la întretărirea latinității cu lumea slavă, dezvoltându-se între ortodoxie și catolicism. „Să vorbești despre literatura română veche în partea ei medievală – ține să precizeze într-un **Cuvânt înainte**, Ovidiu Pecican – exprimată, cum se știe, în strai slavon, dar prin aceasta cu nimic mai puțin română – este ca și cum ai plonja jungian, în... subconștientul colectiv. Nu doar pentru că există prezumția – și, pentru destule, chiar certitudinea – că o mulțime de opere s-au pierdut definitiv și fără urme, iar altele se lasă cu greu reconstituite, aproximativ și doar parțial, prin coroborări de fragmente și rezumate sumare (...) Nici numai fiindcă majoritatea autorilor textelor au rămas necunoscuți și nu se lasă nici măcar localizați cu precizie. Ci mai ales pentru că nimeni nu asumă lucid existența acestei literaturi, toată lumea crede că este vorba de o extravaganță protocronistă întârziată și, în imediată consecință, se socotește decent să se tacă despre așa ceva”. Apoi, în continuare: „Departate de mine gândul de a inventa parcursuri istorico-literare neprobate de documente, numai din nevoia de a legitima o literatură ca a noastră, socotită de mulți – de la E. Ionescu la Nicolae Manolescu – mică și marginală ori întârziată și neglijabilă pentru Europa. Pot scrie foarte bine în cadrele lingvistice și culturale românești și fără a propune narațiuni despre un «a fost odată...», care regăsește rafturi ignorate de carte manuscrisă... Trei decenii de cercetări și verificări istorice mă obligă să iau însă în seamă evidența unei istorii dinaintea primei noastre modernități (...) scoțând-o la suprafața conștiinței publice actuale printr-o hermeneutică nu tocmai la îndemână și deloc improvizată”.

Adăugând: „Despre dimensiunea medievală a literaturii noastre vechi este vorba în paginile ce urmează, măcar dintr-un impuls de punere în acord a istoriei noastre literare cu altele, străine (...) În fond, tensiunea dintre latinitatea noastră lingvistică și apartenența la creștinătatea ortodoxă ne definește, ne particularizează și ne dă o așezare culturală inconfundabilă”.

Demersul evaluativ al lui Ovidiu Pecican se așază pe firul riguros al evoluției istorice a neamului nostru, a limbii și a credinței. Relațiile cu Bizanțul și cu Occidentul catolic, în egală măsură, stau la baza cercetărilor sale din care se desprind ca viabile opere istoriografice (pierdute unele, altele recuperate parțial) cu valențe literare („aici literatură înseamnă text istoric, preponderent narativ”), capabile a da măsură preocupărilor culturale ale elitelor vremii: „Cultura livrescă a sec. al XI-lea – al XVI-lea a fost opera unor profesioniști, a unor specialiști cu formație cărturărească”. Urmând această idee, Ovidiu Pecican are în vedere mai

ales miturile, legendele, baladele, cântecele de gestă, toate acestea constituind producții ale literaturii culte („prin literatură cultă ar trebui, probabil, să se înțeleagă suita operelor care, pe de o parte, s-au păstrat în scris, cu o identitate mai mult sau mai puțin precisă /datate, paternitate, tradiție manuscrisă măcar în parte elucidate/, iar pe de alta, a operelor cu circulație în rândul mediilor «înalte» /aristocrație, burghezie înaltă/, calificate în materie de scris-citit”). E un demers de antropologie literară, în fond, luându-se în considerare multitudinea de canale culturale ce și-au avut aportul în configurarea culturii noastre medievale. Toate însă deduse din mișcarea evenimentelor istorice pe care le-au reflectat. Ele relatează despre confruntări războinice, despre eroi ce acced în legendă etc, drept pentru care istoricul literar are în vedere texte ce se referă chiar la începuturile coagulării noastre etnice, din epoca imperiului valah sud dunărean și încă de mai înainte, venind într-un soi de trecere în revistă, descriptivă și analitică, până în ajunul modernității civilizației noastre.

E limpede că „zorii literaturii române” stau încă într-un soi de semiîntuner dar „scrisă și/sau nescrisă, literatura n-a putut lipsi nici din viața etniei noastre chiar de la apariția sa pe scena istoriei”. E consacrat astfel un capitol sfârșitului de secol al XII-lea privitor la hagiografia și politica în Vlaho-Bulgaria Asăneștilor, un altul mitologiei antice pătrunsă în ținuturile de până la nordul Dunării (sec. al XIII-lea – al XV-lea), cu literatura istorică cvasi-românească „de tipul **Alexandriei și Războiului troian**”, cu „scrierile apocrife și unele opere din istoria profană” ca **Alexandria, Istoria Troiei, Varlaam și Ioasaf** ș.a.m.d., oprindu-se cu mare insistență asupra **Cântecului de gestă al lui Roman și Vlahata** („Începând cu finalul secolului al XII-lea – pentru sudul Dunării – și cu prima parte a secolului al XIII-lea – pentru nordul Dunării – există probe ale circulației printre români, pentru români /dar și pentru un public mai larg/ a unor narațiuni istorico-legendare despre originile neamului și despre întemeietorii Roman și Vlahata /sau Olanda/. Sigur că este greu de spus dacă narațiunile respective sunt un produs cult sau popular și dacă ele au circulat sub forma exclusivă a unor texte scrise ori au fost inițial recitate, rostite. Nu știm nici dacă e vorba de niște povești în proză. Indiciile sunt prea sărace în acest sens, iar tehnica coniecturilor, aplicată prudent, nu permite relevarea indubitabilă a caracterului acestor legende /.../ succesul acestei legende a originilor românești se întinde – în spațiu și timp – până în Maramureșul secolelor al XIV-lea – al XV-lea și în Moldova primei jumătăți a secolului al XVI-lea /.../ în orice caz, **Cântecul de gestă despre Roman și Vlahata** pare să fi existat, conform consemnărilor scrise ce lasă să se întrevadă cunoașterea acestuia, în prima parte a secolului al XIII-lea /.../ În urma analizei devenea probabil ca acest cântec de gesta să fi avut o structură bipartită asemănătoare cu cea a cântecelor eroice occidentale și corespunzând unei scheme similare cu a acestora”. Istoriograful dă relații despre conținutul ei („E vorba despre o gestă, un cântec de vitejie, eroic; despre oșteni neînfricați în luptă cu păgânii și răsplățiți de suveran pentru curajul lor cu proprietăți și privilegii /.../ la origini această creație își propunea să refacă istoria unui clan sau a unui sistem de familie înrudite printr-un strămoș comun după modelul acreditat la sfârșitul secolului al XII-lea”), precum și despre forma narațiunii, urmînd cu acribie traseele propagării ei și preluarea motivelor în alte

scrieri asemănătoare, ulterioare. Ea ține de istoriografia română de expresie slvonă și se va regăsi dezvoltată într-un manuscris realizat la mănăstirea Peri din Maramureș, între anii 1395-1439, în care „românii erau înfățișați ca și campioni ai ortodoxiei nu doar în luptă cu ereticii, ci și cu latinii, și păstrându-și religia în pofida oricărui persecuții”. Analizând semnificațiile ideologice ale acesteia Ovidiu Pecican e dispus a crede că „gesta a constituit un adevărat program pentru frații Drag și Balc, descendenții «descălecătorului» Moldovei, Dragoș”. Coroborând-o cu alte texte, în care se regăsesc preluate din ea, fragmente și personaje, urmărind circulația acesteia și calitățile sale narative reale, istoriograful sintetizează: „**Gesta lui Roman și Vlahata** este, în raport cu textele anterioare din care se inspiră, o sinteză complexă și ambițioasă. Ea aparține unei alte vârste a scrisului istoric medieval românesc de expresie slavonă. E un produs erudit, care ambiționează să reconstituie cu maximă acuratețe trecutul românilor de la originile mitice ale neamului până în chiar momentul scrierii”.

În centrul incursiunii lui Ovidiu Pecican pe traiectoria istoriografiei medievale românești, stă acest cântec de gestă care îi permite să reconstituie în succesiunea sa istorică o întreagă literatură veche, ce evocă un context cultural complex în care s-au născut și au circulat și alte asemenea texte pe care istoriograful actual cată a le recupera pentru edificarea unui ansamblu mai vast și mai de profunzime în care trebuie văzută istoria literaturii române. Între textele abordate se numără **Legenda descălecării pravoslavnicilor creștini, Legenda lui Ladislau și Sava** (sec. al XIV-lea), **Codicele de la Ieud și Legenda originii maramureșenilor** (asemenea din sec. al XIV-lea), dar și **Hronicul bulgăresc** (redactat în mediobulgară, produs al „literaturii istorico-hagiografice medievale ortodoxe”), până la **Legenda lui Negru Vodă, Letopisetul Cantacuzinesc** și așa mai departe, texte puțin acceptate până acum, ca fiind opere literare. În acest sens, domnia sa consideră că „este necesar de redefinit literarul”, literatura văzută în primul rând ca „utilizare a scris-cititului” care se punea în epoca medievală „altminteri decât în zilele noastre” întrucât termenul de literatură are, în Evul Mediu, o cu totul altă semnificație decât cea modernă, pledând astfel pentru „considerarea literaturii în latină și slavonă, a evului mediu românesc, drept parte a istoriei noastre literare”, întrucât „limba în care scriitorul nu poate fi criteriul unic al apartenenței la o literatură”.

Ovidiu Pecican e ferm în atitudinea sa de a recupera o atare vechime, după modelul atâtor altor literaturi europene care nu-și limitează *originile* la condiționarea scrisului beletristic modern. Așa bunăoară, polonezi își afirmă începuturile literare în secolul al X-lea, ungurii în secolul al XI-lea, literatura bulgară începe în secolul al IX-lea, literatura rusă în secolul al X-lea, sârbii în sec. al XII, numai românii „conform lui Nicolae Manolescu, începem să avem literatură abia la jumătatea secolului al XVII-lea”. Demersul cercetătorului clujean își dovedește astfel și caracterul polemic nu doar acela de asumare critică a unui trecut literar real. Întreprinderea sa este, fără îndoială, o invitație la revizuirea unor concepte de periodizare istoriografică anchilozate în tradiție. Demonstrația sa analitică, descriptivă și comparativă, îl îndreptățește într-o asemenea reconstrucție a edificiului literar medieval românesc.